

Vendriczki Róbert

VIETNAMBÓL JELENTJÜK – KÉT MAGYAR HÍRSZERZŐ VISSZAEMLEKEZÉSEI

Recenzált művek: Práczi István: *Kémjátszmák - Egy magyar hírszerző emlékiratai*, Budapest, Kárpátia Stúdió, 2014. ISBN: 978-615-5374-04-3 351 o.; Dr. Kovács Béla: *Halálút*, Budapest, Milu Könyvek, 1991. ISBN: 9638503807 120 o.

A 20. századi magyar történelem széles körben talán az egyik legkevésbé ismert története a magyar szerepvállalás a vietnámi nemzetközi misszióban. A vietnámi háború lezárását és a béke helyreállítását célzó egyezményt 1973. január 27-én Párizsban írták alá. Az egyezmény szavatolta a Nemzetközi Ellenőrző és Felügyelő Bizottság (továbbiakban: NEFB) felállítását, amely keretén belül a vietnámi háború utolsó szakaszában, 1973 és 1975 között a Vietnámi Köztársaság területén magyar diplomaták és katonák is teljesítettek szolgálatot. Hazánkon kívül Lengyelország, Indonézia, Kanada, majd annak kiválása után Irán is részt vett a nemzetközi misszióban. A két szerzőben – Práczi Istvánban és Kovács Bélában – az a közös vonás, hogy mindketten hírszerzőként dolgoztak a NEFB fedésében, bár annak két különböző részlegén. Míg Práczi István a Magyar Néphadsereg Vezérkara 2. Csoportfőnökségének titkos állományú hírszerzőjeként végezte feladatait, addig Kovács Béla a BM III./III. Csoportfőnökség beosztottjaként a Külügyminisztériumban diplomáciai fedésben a külügyi hírszerzésben a Pax rezidentúra kötelékében dolgozott.

Éppen ez a tény teszi érdekessé a két könyvet, hiszen a katonai és a külügyi titkosszolgálat fókuszán át engedi az olvasót bepillantani a gyorsan változó vietnámi események sodrásába. A visszaemlékezők mindkét műben az életrajzi adatokon túl megválaszolták a maguknak feltett kérdéseket: Voltaképpen mit keresett a magyar hírszerzés Dél-Vietnámban? Milyen nemzeti érdekeket kellett ott szolgálniuk? Miért volt Magyarország, Lengyelországgal együtt Moszkva meghosszabbított karja Vietnámban? Miért kellett annyi hírszerzői feladatot teljesíteni? Miért küldtek ki annyi embert és miért finanszírozták ennek az anyagi oldalát? Miért jutott fontos szerep a magyar delegációnak a vietnámi háború záróakkordjában?

További közös metszéspont az írásokban, hogy a visszaemlékezésük központi időszaka a 1974–1975-re esik, amely a NEFB és a vietnámi háború utolsó szakasza volt. Práczi a művében erről egyik fejezetében, az »Egyesítsük Vietnámban« (241–293. o.) ír. Kiemeli azon képességeket és jártasságokat, amivel a hírszerzői munkát eredményesen lehetett végezni. Két fontos dologra mutatott rá: a nyelvismeretre és a vele járó kommunikációs tényezőre, amelyet

megfelelően használva a célszemély tudását és ismereteit hasznosítva hosszabb távon is értékes információt nyerhettek tőle, legyen az direkt vagy indirekt forrás. Kitért a kapcsolattartás veszélyére is, mert »az elhárítás vaslogikája szerint minden külföldön dolgozó hírszerző potenciális áruló, tehát átfordítható«. (247 o.) Práczki részletezi a szovjet térnyerést és az amerikai beavatkozást is, hiszen a vietnámi kérdés mélyén rejlő tektonikus feszültségek Indokínában elemi erővel feszítették egymásnak a bipoláris érdekeket a kezdeti időben. Később pedig mindkét nagyhatalom törekedett a status quo-ra ebben a térségben. A szerző kiemeli az információszerezés szempontjából az Amerikai Egyesült Államok nagykövetségének katonai attaséi hivatala (Defense Attache Office, DAO) által üzemeltetett sportkombinátot. Magát ezt a tényt Kovács Béla is megemlíti a művében (66. o.) Mindketten megjegyzi, hogy a legnagyobb hírszerzői cégek, élén a CIA-val is használták ezt a komplexumot, nemcsak a kikapcsolódásra, hanem megfigyelésre és elemzésre, csak úgy, mint a szocialista tagozat kémei.

Práczkival ellentétben, – akinél nem kevesebb, mint tíz fejezetet töltött ki az életrajzi információ – Kovács Béla »in medias res« tollvonásokkal, a vietnámi kiküldetés legelső momentumaival kezdte a művét, majd éles logikai váltással, négy fejezeten keresztül életrajzi adatokkal folytatta. Amíg Práczki szigorúan a hírszerzői munka és az azt befolyásoló nagyhatalmi érdekek mentén írta le a vietnámi szolgálatát, addig Kovács bizalmas információkat is megadott a NEFB-ben belül tevékenykedő magyar delegációról, úgy, mint a külügyesek és a katonák között kialakult ellentétet a kiküldetés során. Másrésztől művében több szó esik az Amerikai Központi Hírszerző Hivatal (CIA) saigoni rezidenséről, a magyar származású Thomas Polgarról is. Ezek közül kiemelkedik egy »hírszerzői bravúr«, amelyet a katonai hírszerzés ért el Tölgyes Ernő vezérőrnagy vezetésével a magyar származású CIA vezetővel szemben. Ez több kérdést is felvet: A másik kötetben erről miért nem esik erről szó? Talán, mert annyira titkos volt? De Kovács Béla akkor honnan tudott erről? Erről a titokról a könyvének egyik fejezete, a »Cseles Snep« rántja le a leplet, mert ez a fejezet egyfajta válasz volt az amerikai hírszerző, Frank Snep által írt könyvre (Frank Snep: *Decent Interval*. Random House, New York. 1978.), melyben Kovács nem teljes mértékben hiszi el ezt a hírszerzői bravúrt, és a saját következtetését támasztja alá logikai érvekkel kiemelve, hogy a művelet által valóban fontos információkat szereztek meg.

A magyar delegáció mindennapjai során a háborús viszonyok közepette is ügyelni kellett a személyi állomány egészségére és védelmére. Különösen akkor, amikor 1974-től a Dél-vietnámi Ideiglenes Forradalmi Kormány (DIFK), népszerűbb nevén a Vietkong kezébe került a katonai kezdeményezés. Ezt a saigoni kormányzat nem hagyta annyiban és bármi áron

próbálta visszaszorítani a DIFK-et és a vele szövetséges szocialista tagozatot. Az utóbbinál a provokációt választotta – mindkét visszaemlékező egy-egy példát említett erre, hozzátéve, hogy számos esetben fordult elő provokáció a saigoni rezsim részéről. A harcok kiszélesedésével és a déli országrész egyre zsugorodó területével a NEFB tevékenysége illuzórikussá vált, ezért 1975-re a Saigonhoz közel eső területek kivételével a magyar tagozat szinte mindenhol hazatelepítette az embereit. 1975-re már tapintani lehetett, hogy a dél-vietnámi állam haláltusája a végéhez közeledik – a kegyelemdöfést a déli főváros, Saigon ostroma során együttes erővel vitte be a DIFK és az északi kommunista haderő. Az ostrom idejére már alaposan csökkent a magyar tagozat létszáma, akik a Tan Son Nhut-i légi bázis területén rekedtek. Így féltő volt, hogy baráti tűz áldozatává válhatnak, mert a DIFK aknavetőkkel rendszeresen lőtte a repteret és annak környékét. Práczki erről részletesen beszámolt és arról is, hogy Tom Polgar segítségével sikerült kimenteni a magyar delegációt a szorult helyzetéből. A magyar tagozat sorsa Saigon eleste után oldódott meg, és ezután indultak haza.

Kiknek ajánlom ezen két olvasmányos kötetet, amelyekben egyfajta önfeloldozás is tetten érhető? A sorok között Práczki István és Kovács Béla is azt sugallja, hogy ma már másként csinálnák, de akkor ott voltak és így cselekedtek. Ha valaki érdeklődik a titkosszolgálatok zárt világa iránt, e könyveken keresztül abba bizvást bepillantást nyerhet. A két írást természetesen azon kutatók figyelmébe is ajánlom, akik erről a korszakról a levéltárakban korábban megszerzett információikat a személyes visszaemlékezések segítségével árnyaltabbá kívánják tenni.